

Salmebogen er et vindue ind til en rig åndelig verden

Salmebogen blev et vigtigt redskab i reformationen. Det vigtige indhold afspejles ofte i salmebogens ydre

Af Bettina og Peter Noer
Historisk glimt

Salmebogen er en meget væsentlig skat for os i Danmark. Den har med sit indhold i århundreder været den vigtigste bog som formidler af vor kristne tro. Salmebogen er et vindue ind i den meget rige åndelige kristne virkelighed. Dens indhold er en væsentlig hjælp til at leve livet sammen med Gud.

Reformationen og salmesangens betydning

Næste år fejrer vi 500-års-reformationsjubilæum. Luthers 95 teser på kirkedøren i Wittenberg i 1517 satte reformationen i gang – og vi danskere tiltrådte som folk officielt den evangelisk-lutherske lære ved den danske reformation i 1536.

Salmesangen kom til at betyde rigtig meget i denne formidlingsproces. At synge sammen på modersmålet skaber fællesskab, og det man synger igen og igen bliver nemt den viden, man tager til sig.

Luthers salmer

Luther skrev salmer fra midten af 1523. Den danske reformator, Hans Tausen, der

i 1523-25 boede i Luthers by, Wittenberg, skabte allerede i 1527 en begyndende reformation i Viborg med at synge Luthers salmer. Og allerede i 1528 og 1529 udkom 20 af Luthers salmer på dansk, hvilket er over halvdelen af de 37 salmer, Luther skrev i hele sit liv. Der var stor travlhed i 1520'erne med at få udbredt den lutherske lære – og salmerne var meget væsentlige i dette.

De Luther-salmer vi vel oftest benytter af de 20 salmer, der blev oversat til dansk allerede i 1520'erne, er nok »Nu bede vi den Helligånd«, som er en oversættelse af en oldkirkelig salme, samt »Nu fryde sig hver kristen mand og springe højt af glæde«.

Denne salme er Luthers fantastiske omvendelses-salme, der også er en klar indføring i luthersk teologi. Vores gode gerninger kan ikke vinde i kampen med Djævelen. Gud alene har gjort et herligt under og betalt i dyre domme. Og i sidste vers lyder det fra Gud: »Kom hid til mig, tag evigt liv som gave! Jeg led den bitre død for dig, at du den arv skal have.«

En tredje verdenskendt Luthersalme er »Vor Gud han er så fast en borg«, som blev oversat til dansk i 1533. Den er oversat til

ca. 200 sprog og kaldes den lutherske sejr-salme.

Hans Tausens og Thommissøns salmebøger

Hans Tausen (1494-1561) var som antydnet primus motor i den lutherske reformation i Danmark, og efter den officielle beslutning i 1536 fik han også ansvaret for udarbejdelsen af den nye kirkeordning, og han styrkede den lutherske sag med yderligere salmebogsudgivelser.

I 1569 udkom den første autoriserede danske salmebog med titlen »Den danske Psalmebog«, som var samlet af Hans Thommissøn (1532-73), og i daglig tale kaldes den Thommissøns Salmebog. Hans Thommissøns havde fra 1553 studeret nogle år i Wittenberg og redigerede indholdet, så alt var i overensstemmelse med luthersk teologi. Salmebogen kom i en række oplag frem til 1634, og der findes stadig enkelte komplette eksemplarer af disse salmebøger.

Fuldkomne salmebøger

I 1600-tallet forsøgte flere bogtrykkere at udgive »fuldkomne salmebøger«, med så mange salmer som muligt, hvilket bl.a. blev gjort af bogtrykkerne Moltke fra 1640-64 og Cassube fra 1661-84. Andre udgav salmebøger, som indeholdt en række kristne bøger.

Et eksempel er en salmebog fra 1690, hvor titlen lyder på nudansk: »Kirke-, hus-

og rejsehåndbog med 14 bøger for alle Guds børn til lands og vands meget nyttig«.

På billedet af indholdsfortegnelsen fra samme salmebog fremgår det hvilke 14 bøger, der er med i salmebogens, og vi fornemmer, at her har vi også skabelonen til vore nuværende

salmebøger, hvor selve salmebogsdelen vel kun fylder ca. 60 procent. I begge salmebøger er der foruden salmer også bibeltekster til gudstjenester, bønner og Luthers lille Katekismus.

Salmebogen er således en meget stor skat i kraft af sit indhold. Det vigtige indhold afspejles ofte i salmebogens ydre.

Smukke indbindinger

Salmebøgerne er generelt de bøger, folk har gjort mest ud af at udsmykke. Man købte bogblokken separat, og fik den efterfølgende indbundet. De meget rige folk har selvfølgelig kunnet udsmykke deres salmebøger flottest.

De to smukkeste indbindinger fra 1600-tallet i vores samling er disse:

Denne helt unikke type indbinding af en salmebog fra 1678 stammer fra en meget fornem engelsk tradition. Oven på en lærredsindbinding har man lagt en blågrøn silke, hvorefter man har syet mønstre i denne indbinding med en tråd, hvori der er medspundet en sølvtråd! Skatten med det hellige smykkede man på fornemste vis.

En mere almindelig måde at udsmykke salmebøgerne på var med sølvbeslag, som også tjente et beskyttende formål. De otte hjørneslag var med til at beskytte resten af indbindingen mod slid. Og to hængselbeslag holdt bogen lukket og beskyttede dermed indholdet og det kostbare papir mod æselører m.m.

Denne originale indbinding på en salmebog fra 1690 viser sølvbeslagene på sort lærred. Desuden er salmebogen både foran

» og bagpå udsmykket med et foreningsvåbenskjold. Dette er sikkert lavet i forbindelse med et bryllup, hvor en fra Scheel-slægten blev gift med en fra en anden adelsslægt.

Flotte mønstre

Som en del af salmebøgernes udsmykning blev der på de flotteste lavet ciseleringer oveni salmebogens tre forgyldte flader. Med mange små tryk fra et lille håndredskab trykkes der flotte mønstre ind i bogblokkens tre forgyldte flader. I meget sjældne tilfælde har man efterfølgende farvelagt disse smukke mønstre.

Se også

Bettina og Peter Noers
hjemmeside: salmebog.com

Skatten med det hellige

smykkede man på fornemste vis

Smukke titelblade

Men også indeni kunne der gøres meget ud af udsmykningen. Dette smukke illustrerede titelblad er så tidlig som 1664!

Af teksten fremgår det, at det er en af Moltkes fuldkomne salmebøger. Motivet er Marias

bebudelse, hvor englen Gabriel besøger Maria. Midt i illustrationen står et citat fra Marias Lovsang (Luk 1,46b-47), hvor teksten på nudansk lyder: »Min sjæl ophøjer Herren, og min ånd fryder sig over Gud min frelser!«

Salmebogen er således en smuk og ikonisk skat med et rigt indhold af salmer, bønner og tekster, der kan hjælpe os i mange livssituationer – et vindue ind til en rig åndelig verden! ■■

Bettina og Peter Noer har været præstepar på Mors siden 1996. Denne artikel er den første i en serie artikler, hvor Bettina og Peter Noer giver glimt fra salmebøgernes historie.